

పాఠిటీ

ప్రథమిక హక్కులు

భారత రాజ్యాంగంలోని 111వ భాగంలో 12 నుంచి 35 వరకు ఉన్న నిబంధనల్లో ప్రాథమిక హక్కుల గురించి వివరించారు. ఇవి న్యాయార్థమైనవి (న్యాయస్థానాల ద్వారా కాపాడుకోవచ్చు). ప్రాథమిక హక్కుల్లో కొన్ని భారతీయులతోపాటు విదేశీయులకు కూడా వర్తిస్తాయి. ప్రాథమిక హక్కులు పార్లమెంట్, ప్రభుత్వం, న్యాయస్థానాల మధ్య వివాదాలకు; ఆధిపత్యానికి, రాజ్యాంగ సవరణలకు కారణమయ్యాయి.

భారత రాజ్యాంగం అమల్లోకి వచ్చే నాటికి 7 ప్రాథమిక హక్కులు ఉన్నాయి. అయితే 1978లో 44వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా ఆస్తి హక్కును ప్రాథమిక హక్కుల జాబితా నుంచి తొలగించి 300 A నిబంధనలో చట్టబద్ధ హక్కుగా చేర్చారు. దీని ద్వారా ప్రభుత్వానికి ఈ హక్కును సులభంగా సవరించడానికి అవకాశం ఏర్పడింది. ప్రస్తుతం ప్రాథమిక హక్కుల సంఖ్య 6 కు తగ్గిపోయింది.

భారత రాజ్యాంగంలోని 12వ నిబంధన రాజ్యం అనే పదానికి అర్థాన్ని వివరిస్తుంది. 13వ నిబంధన శాసనం అంటే ఏమిటో విశదీకరిస్తుంది. ప్రాథమిక హక్కులకు వ్యతిరేకంగా చేసే చట్టాలు చెల్లవు అని తెలియజేస్తుంది. 33వ నిబంధన ద్వారా ప్రాథమిక హక్కులను వర్తింపచేయడంలో సైన్యం, పోలీస్, ఇంటెలిజెన్స్, కొంటర్ ఇంటెలిజెన్స్, టెలి కమ్యూనికేషన్స్ మొదలైన వర్గాలకు సంబంధించి పార్లమెంట్ పరిమితులను విధించగలదు. 34వ నిబంధన ప్రకారం సైనిక శాసనం, లేదా మార్షల్ లా అమల్లో ఉంటే ప్రాథమిక హక్కులపై ఆంక్షలు విధించవచ్చు. 35వ నిబంధన ప్రకారం ప్రాథమిక హక్కులను సవరించే అధికారం కేవలం పార్లమెంట్ కు మాత్రమే ఉంది.

సమానత్వపు హక్కు

- ★ రాజ్యాంగంలోని 14 నుంచి 18 వరకు ఉన్న నిబంధనలు సమానత్వపు హక్కును వివరిస్తాయి.
- ★ 14వ నిబంధన చట్టం అందరికీ సమానంగా వర్తిస్తుందని, చట్టం అందరికీ సమాన రక్షణ కల్పిస్తుందని తెలియజేస్తుంది.
- ★ 15వ నిబంధన పబ్లిక్ స్థలాలను వినియోగించుకోవడంలో మతం, జాతి, కులం, లింగం, జన్మస్థలం అనే 5 రకాల వివక్షలను నిషేధించింది. అయితే ప్రభుత్వం పార్లమెంట్ ద్వారా చేసిన మొదటి రాజ్యాంగ సవరణలో సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన తరగతులు లేదా షెడ్యూల్డ్ కులాలు, తెగల అభివృద్ధి కోసం ప్రత్యేక సౌకర్యాలు, మినహాయింపులు కల్పించవచ్చని పేర్కొంది. అదేవిధంగా 2005లో చేసిన 93వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా మైనారిటీ సంస్థలు మినహా ప్రభుత్వ, ప్రైవేట్, ఎయిడెడ్ విద్యాసంస్థలన్నింటిలో సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన వర్గాలకు లేదా షెడ్యూల్డ్ కులాలు, తెగలకు కొన్ని మినహాయింపులు లేదా సదుపాయాలు కల్పించవచ్చు.
- ★ 16వ నిబంధన ప్రకారం ప్రభుత్వ ఉద్యోగాల్లో సమాన అవకాశాలు కల్పించాలని మతం, జాతి, కులం, లింగం, వంశం, జన్మస్థలం, నివాసస్థానం అనే 7 రకాల వివక్షలను చూపకూడదని పేర్కొంది.
- ★ 17వ నిబంధన ప్రకారం అంటరానితనం నిషేధం. అయితే ఇది అమల్లోకి రావడానికి పార్లమెంట్ చట్టం చేయాల్సి ఉంటుంది. కాబట్టి పార్లమెంట్ 'అస్పృశ్యతా నేరచట్టం 1955'ని రూపొందించింది. తర్వాత దీన్ని 'పౌరహక్కుల పరిరక్షణ చట్టం, 1976'గా మార్చు చేశారు. అంతేకాకుండా షెడ్యూల్డ్ కులాలు, తెగల హక్కులను సమర్థంగా కాపాడటానికి, వారిపై జరిగే దాడులను అరికట్టడానికి 'అకృత్యాల నిరోధక చట్టం 1989'ని అమలు చేస్తున్నారు.
- ★ 18వ నిబంధన సైనిక, విద్యాపరమైన బిరుదులు మినహా ఇతర బిరుదులు స్వీకరించడాన్ని నిషేధించింది. (1954 నుంచి జారీ చేస్తున్న భారతరత్న, పద్మవిభూషణ్, పద్మభూషణ్, పద్మశ్రీ లాంటి పురస్కారాలను వారి సేవలకు గుర్తింపుగా ఇస్తారు. వాటిని పేరుకు ముందుగాని, చివరగాని వాడుకోకూడదు.)

స్వేచ్ఛా హక్కు

- ★ అనేక వివాదాలకు కారణమైన ఈ హక్కు గురించి రాజ్యాంగంలోని 19 నుంచి 22 వరకు ఉన్న నిబంధనల్లో వివరించారు.
- ★ 19వ నిబంధన ప్రకారం 6 రకాల స్వేచ్ఛలు కల్పించారు. వాక్ స్వాతంత్ర్యం, భావప్రకటన స్వేచ్ఛ, శాంతియుతంగా సమావేశం కావడం, సంస్థలు, సంఘాలు ఏర్పాటు చేసుకోవడం, సంచరించే స్వేచ్ఛ, స్థిరనివాసం ఏర్పాటు చేసుకోవడం, నచ్చిన వృత్తిని స్వీకరించే స్వేచ్ఛ ప్రజలకు కల్పించారు.

- ★ 20వ నిబంధన నేరం - శిక్ష నుంచి రక్షణ పొందే హక్కును వివరిస్తుంది. నేరం జరిగిన సమయంలో అమల్లో ఉన్న చట్టం ప్రకారమే శిక్షలు విధించాల్సి ఉంటుంది. ఒక నేరానికి ఒకటి కంటే ఎక్కువసార్లు శిక్షించకూడదు. తనకు వ్యతిరేకంగా తానే సాక్ష్యం చెప్పాలని నిందితుడిని ఒత్తిడి చేయకూడదు.
- ★ 21వ నిబంధన వ్యక్తి ప్రాణం, స్వేచ్ఛల రక్షణకు సంబంధించింది. చట్టం నిర్ధారించిన పద్ధతిలో తప్ప ఇతర ఏ పద్ధతిలోనూ వ్యక్తి ప్రాణానికి, స్వేచ్ఛకు హాని కలిగించకూడదు. (రాజ్యాంగంలో అతి చిన్న నిబంధన, దీన్ని అత్యవసర పరిస్థితుల్లో కూడా రద్దు చేయడానికి ప్రభుత్వానికి అధికారం లేదు.)
- ★ 21(A) నిబంధనను 2002లో 86వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా చేర్చారు. దీని ప్రకారం 6 నుంచి 14 సంవత్సరాల మధ్య వయసు ఉన్న పిల్లలందరికీ ఉచిత, నిర్బంధ విద్యను అందించడం ప్రభుత్వ బాధ్యత.
- ★ 22వ నిబంధన అరెస్టు, నిర్బంధాల నుంచి నిందితులకు రక్షణ కల్పిస్తుంది. అరెస్టు చేయడానికి లేదా నిర్బంధించడానికి ఉన్న కారణాలను సంబంధిత వ్యక్తికి తెలియజేయాల్సి ఉంటుంది. అంతేకాకుండా న్యాయస్థానంలో తన తరపున స్వయంగా వాదించుకోవడానికి లేదా న్యాయవాదిని ఏర్పాటు చేసుకునే హక్కు నిందితుడికి ఉంటుంది. అరెస్టు చేసిన వ్యక్తిని 24 గంటల లోపల సమీపంలోని కోర్టులో హాజరుపరచాలి.

పీడన నిరోధక హక్కు

- ★ రాజ్యాంగంలోని 23, 24 నిబంధనలు వ్యక్తి హోదా, ఆత్మ గౌరవాన్ని పెంచి, దోపిడీకి గురికాకుండా చూడటానికి పొందుపరిచారు. అయితే ఇవి అమల్లోకి రావడానికి పార్లమెంట్ చట్టం చేయాల్సి ఉంటుంది.
- ★ 23వ నిబంధన ప్రకారం చట్ట విరుద్ధంగా మనుషులను అమ్మడం, కొనడం, వెట్టిచాకిరి, నిర్బంధంగా పనిచేయించడం, వ్యభిచారం, దేవదాసి లేదా జోగిని పద్ధతులు నిషేధం. దీనికోసం పార్లమెంట్ అనేక చట్టాలు చేసింది.
ఉదా: వెట్టిచాకిరి నిషేధ చట్టం 1976, ఆన్లైన్ కార్యకలాపాల నిషేధ చట్టం 1976 మొదలైనవి.
- ★ 24వ నిబంధన ప్రకారం 14 సంవత్సరాల్లోపు వయసు ఉన్న పిల్లలతో కర్మాగారాలు, గనులు, ఇతర ప్రమాదకరమైన ఉత్పత్తులకు సంబంధించిన పనులు చేయించడం నిషేధం. దీనికి అనుగుణంగా పార్లమెంట్ అనేక చట్టాలు చేసింది. ఉదాహరణకు ఫ్యాక్టరీల చట్టం 1948, గనుల చట్టం 1952, బాలకార్మిక (నిషేధ, నియంత్రణ) చట్టం 1986 మొదలైనవి.

మత స్వాతంత్ర్యపు హక్కు

- ★ రాజ్యాంగంలో 25 నుంచి 28 వరకు ఉన్న నిబంధనలు మత స్వాతంత్ర్యపు హక్కును వివరిస్తాయి. ప్రభుత్వ పరిపాలనలో మత ప్రమేయం ఉండదు. అయితే అన్ని మతాలను సమానంగా ఆదరిస్తుంది, సహాయం చేస్తుంది.
- ★ 25వ నిబంధన ప్రకారం ప్రజలు తమ అంతరాత్మ ఆదేశం ప్రకారం తమకు ఇష్టమైన మత విశ్వాసాన్ని స్వీకరించడానికి, అనుసరించడానికి, ప్రచారం చేసుకోవడానికి హక్కు ఉంది. ఇతర మతాల వారిని బలవంతంగా తమ మతంలోకి చేర్చుకునే హక్కులేదు.
- ★ మత సంస్థలను స్థాపించుకోవడానికి, అవి స్థిర చర ఆస్తులను కలిగి ఉండటానికి హక్కు ఉందని 26వ నిబంధన తెలియజేస్తుంది.
- ★ 27వ నిబంధన మతం పేరుతో పన్నులు వసూలు చేయడాన్ని నిషేధించింది. అయితే ఫీజులు లేదా ఛార్జీలు వసూలు చేయడం రాజ్యాంగ విరుద్ధం కాదు.
- ★ 28వ నిబంధన ప్రకారం ప్రభుత్వ నిధులతో నిర్వహించే విద్యా సంస్థల్లో మతబోధ చేయడం నిషేధం.

సాంస్కృతిక, విద్యా విషయక హక్కు

- ★ రాజ్యాంగంలోని 29, 30 నిబంధనల ద్వారా మత, భాషాపరమైన అల్ప సంఖ్యాకులు తమ మతాన్ని, భాషను, లిపిని, సంస్కృతిని కాపాడుకోవడానికి, అభివృద్ధి చేసుకోవడానికి ప్రత్యేకంగా ఈ హక్కును కల్పించారు.
- ★ 29వ నిబంధన ప్రకారం ఏ వర్గం వారైనా తమ భాష, లిపి, సంస్కృతిని కాపాడుకోవడానికి, అభివృద్ధి చేసుకోవడానికి హక్కు ఉంది. అదే విధంగా ప్రభుత్వం నిర్వహిస్తున్న లేదా ప్రభుత్వ ఆర్థిక సహాయం పొందే విద్యా సంస్థల్లో మతం, జాతి, కులం, భాష లాంటి కారణాలతో ప్రవేశం నిరాకరించకూడదు.
- ★ 30వ నిబంధన ప్రకారం తమ మతం లేదా భాషా ప్రాతిపదికపై అల్ప సంఖ్యాక వర్గాలు ప్రత్యేక విద్యా సంస్థలను స్థాపించి నిర్వహించుకోవచ్చు. ప్రభుత్వం ఆర్థిక సహాయం చేయడంలో వివక్ష చూపకూడదు.

అన్ని హక్కు

★ 31వ నిబంధనను ప్రాథమిక హక్కుల జాబితా నుంచి తొలగించారు.

రాజ్యాంగ పరిరక్షణ హక్కు

★ రాజ్యాంగంలోని 32వ నిబంధన రాజ్యాంగ పరిరక్షణ హక్కును తెలియజేస్తుంది. ఇది ఇతర ప్రాథమిక హక్కులకు రక్షణ కల్పించే హక్కు. అందుకే డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ రాజ్యాంగ పరిరక్షణ హక్కును 'రాజ్యాంగానికి ప్రాణం, హృదయం' అని వర్ణించారు.

★ 32వ నిబంధన ప్రకారం ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలిగితే నేరుగా సుప్రీంకోర్టును ఆశ్రయించవచ్చు. సుప్రీంకోర్ట్ హెబియస్ కార్పస్, మాండమస్, ప్రొహిబిషన్, సెర్టియోరరి, కో - వారెంటో అనే 5 రకాల రిట్లను జారీచేయడం ద్వారా ప్రాథమిక హక్కులను రక్షించగలడు. (226వ నిబంధన ప్రకారం హైకోర్టులు ప్రాథమిక హక్కుల రక్షణ కోసం రిట్లను జారీ చేయగలవు).

★ పైన తెలిపిన ప్రాథమిక హక్కులు భారత ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకు, వ్యక్తి సర్వతోముఖాభివృద్ధికి ఎంతగానో తోడ్పడతాయి. ప్రభుత్వ నిరంకుశత్వాన్ని నిరోధిస్తాయి. అయితే ప్రాథమిక హక్కులు పొందడంలో దుర్వినియోగం కాకూడదనే ఉద్దేశంతో వీటిపై అనేక పరిమితులు విధించారు.

సమూహ ప్రశ్నలు

1. భారతదేశంలో భారతీయులకు పౌరహక్కులు కల్పించాలని బ్రిటిష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ/బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాన్ని డిమాండ్ చేసిన మొదటి భారతీయుడు?

1) రాజా రామ్మోహన్ రాయ్	2) కందుకూరి వీరేశలింగం
3) దాదాభాయ్ నౌరోజీ	4) మహదేవ్ గోవింద్ రసడ

2. కిందివాటిలో అతి ప్రాచీనమైన రిట్ ఏది?

1) హెబియస్ కార్పస్	2) మాండమస్	3) ప్రొహిబిషన్	4) కో-వారెంటో

3. ప్రాథమిక హక్కుల నుంచి తొలగించిన రాజ్యాంగ నిబంధన/ నిబంధనలు?

- A. 19వ నిబంధనలోని క్లాజ్ (1)f
 B. 31వ నిబంధన
 C. 29వ నిబంధన
 D. 13వ నిబంధన

1) A, B, C సరైనవి	2) B, C, D సరైనవి	3) A, B సరైనవి	4) అన్నీ సరైనవి

4. కిందివాటిని జతపరచండి.

a. రిట్లు	i. 15వ నిబంధన
b. 5 రకాల వివక్షలపై నిషేధం	ii. 32వ నిబంధన
c. బాలకార్మిక వ్యవస్థ నిషేధం	iii. 21వ నిబంధన
d. జీవించే హక్కు	iv. 24వ నిబంధన
1) a-ii, b-iii, c-i, d-iv	2) a-ii, b-i, c-iv, d-iii
3) a-ii, b-iv, c-iii, d-i	4) a-iv, b-iii, c-i, d-ii

5. సమానత్వపు హక్కులోని 14వ నిబంధన ప్రకారం 'అందరూ సమానులే' అనే నిబంధన నుంచి, కిందివారిలో 361వ నిబంధన ఎవరికి మినహాయింపులను కల్పించింది?

a. రాష్ట్రపతి	b. ప్రధానమంత్రి	c. రాష్ట్ర గవర్నర్	d. లోక్ సభ స్పీకర్
1) a, b సరైనవి	2) a, d సరైనవి	3) a మాత్రమే సరైనది	4) a, c సరైనవి

6. సుప్రీంకోర్ట్ అధికారాలకు భంగం కలగకుండా ఒక చట్టం ద్వారా స్థానిక, జిల్లా కోర్టులకు కూడా రిట్లు జారీచేసే అధికారాన్ని పార్లమెంట్ కల్పించవచ్చని తెలిపే రాజ్యాంగ నిబంధన?
- 1) 32 (1) 2) 32 (2) 3) 32 (3) 4) 32 (5)
7. మహిళలు, బాలల సంక్షేమం కోసం ప్రత్యేక సదుపాయాలు కల్పించడం రాజ్యాంగ విరుద్ధం కాదని తెలిపే రాజ్యాంగ నిబంధన ఏది?
- 1) 16 (3) 2) 15 (2) 3) 15 (4) 4) 15 (3)
8. మతపరమైన, భాషాపరమైన అల్పసంఖ్యాక వర్గాలు తమ భాష, లిపి, సంస్కృతి పరిరక్షణకు, అభివృద్ధికి విద్యా సంస్థలను ఏర్పాటు చేసుకునే హక్కును కల్పించిన రాజ్యాంగ నిబంధన ఏది?
- 1) 25వ నిబంధన 2) 30వ నిబంధన 3) 29వ నిబంధన 4) 27వ నిబంధన
9. భారత రాష్ట్రపతి జాతీయ అత్యవసర పరిస్థితి విధించినప్పటికీ ప్రాథమిక హక్కుల్లో రద్దుకాని రాజ్యాంగ నిబంధనలు?
- 1) 20, 21 2) 19, 20 3) 19, 21 4) 21, 22
10. ఏ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా విద్యాహక్కును ప్రాథమిక హక్కుగా మార్చారు?
- 1) 89వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 2003
2) 85వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 2002
3) 86వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 2002
4) 84వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం 2001
11. ప్రాథమిక హక్కులకు సంబంధించి కింది ఏ నిబంధన/ నిబంధనలను అమలు చేయడానికి పార్లమెంట్ చట్టం చేయాల్సి ఉంటుంది?
- 1) 17 2) 23 3) 24 4) అన్నీ
12. 368వ నిబంధన ప్రకారం పార్లమెంట్ చేసే రాజ్యాంగ సవరణ చట్టాలు కూడా 13వ నిబంధనలోని శాసనం లేదా చట్టం పరిధిలోకి వస్తాయని ఏ కేసులో సుప్రీంకోర్ట్ తీర్పు చెప్పింది?
- 1) కేశవానందభారతి vs కేశవ ప్రభుత్వం
2) గోలక్ నాథ్ vs పంజాబ్ ప్రభుత్వం
3) ఇందిరాసహాని vs కేంద్ర ప్రభుత్వం
4) శంకర్ ప్రసాద్ vs కేంద్ర ప్రభుత్వం
13. ఏ వ్యక్తినీ తనకు తాను వ్యతిరేకంగా సాక్ష్యం చెప్పమని బలవంతం చేయకూడదని తెలిపే రాజ్యాంగ నిబంధన?
- 1) 20 (1) 2) 20 (2) 3) 20(3) 4) 21 A
14. రాజ్యాంగంలోని 18(2)వ నిబంధన కింది ఏ అంశాన్ని తెలియజేస్తుంది?
- 1) భారత పౌరులు విదేశీ బిరుదులను స్వీకరించకూడదు
2) భారత పౌరులు విదేశీ బిరుదులను స్వీకరించవచ్చు
3) రాష్ట్రపతి అనుమతితో విదేశీ బిరుదులను స్వీకరించవచ్చు
4) ఏదీకాదు

సమాధానాలు

1-1; 2-1; 3-3; 4-2; 5-4; 6-3; 7-4; 8-2; 9-1; 10-3; 11-4; 12-1; 13-3; 14-1.

రచయిత: ఎం. భాస్కర్ రాజు